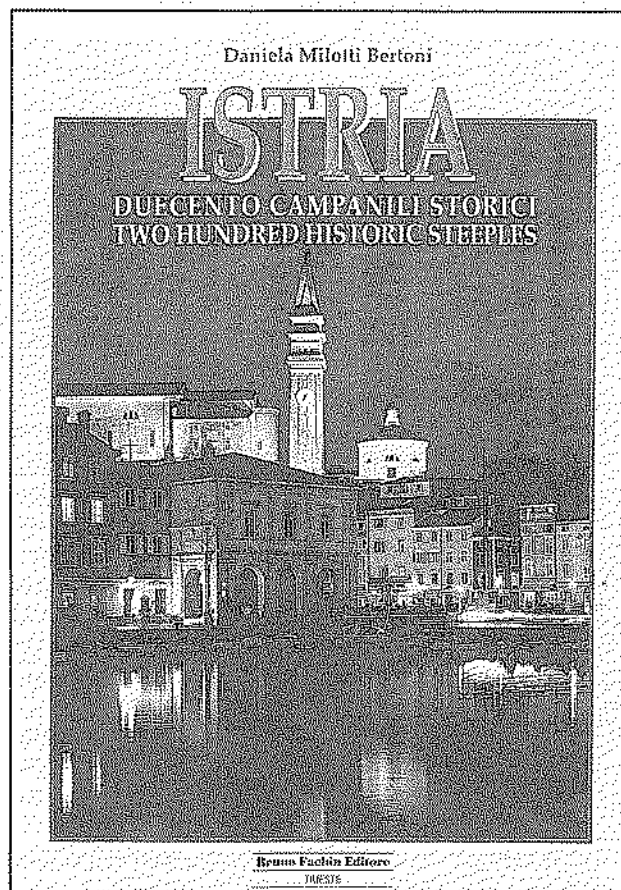

Daniela Milotti Bertoni: *ISTRIA. DUECENTO CAMPANILI STORICI*. Trieste, Bruno Fachin Editore, 1997, 270 strani.

Decembra 1997 je pri tržaškem založniku Brunu Fachinu izšla knjiga *Istria - Duecento campanili storici*. Po izgledu razkošna in obsežna knjižna izdaja je v naslovu oz. navedbi števila zvonikov pravzaprav pre-skromna, saj je predstavljenih precej več, in sicer 230, od tega 217 zgodovinskih (starejših od 50 let). V uvodniku (sklepamo, da je izpod peresa založnika) iz- vemo, da je knjiga rezultat dvoletnega zbiranja doku- mentacije, pogosto na kraju samem, pa tudi dopol- njevanja manjkajoče (več kot 1/3). Avtor tekstovnega dela obravnavanega gradiva z naslovom *La diffusione del cristianesimo e le diocesi in Istria* je Sergio Galim- berti, ki svojemu zgodovinskemu orisu na koncu dodaja še seznam škofov pripadajočih cerkva. Osrednji del knjige avtorice Daniele Milotti Bertoni, diplomirane zgodovinarke-konzervatorke na Medobčinskem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Piranu, pred- stavlja zvonike (in pripadajoče cerkve) na geografskem področju celotnega istrskega polotoka, katerega meja na severu sovпада s cesto Trst-Reka (oznaka tržaškega škofa Eugenija Ravignanija). Kataloški način prezen- tiranja obravnavane teme je tesno vpet v cerkveno- organizacijski okvir: upošteva zvonike, ki pripadajo 14 dekanatom, ti pa škofijam v Trstu, Kopru, Poreču, Pulji ter nadškofiji Reka-Senj (shema na str. 255). Poseben dodatek predstavljajo novi zvoniki, ki so predstavljeni na koncu knjige - večinoma gre za nedavno (v devet- desetih letih) rekonstruirane stare zvonike, upoštevani pa so tudi povsem na novo zgrajeni (npr. zvonik c. sv. Marka v Kopru oz. Semedeli iz 1990 ali zvonik c. sv. Pavla-apostola v Pulju iz 1985). Na koncu knjige je še obsežen bibliografski del ter natančni sezname svetnic, svetnikov in njim posvečenih cerkva, krajev ter imen s pripisanimi funkcijami imenovanih.

Knjiga je razširjena kataloška predstavitev zvonikov na geografskem območju, vezanem na regionalne raz- sežnosti, ki so v danem primeru izven- ali naddržavne. Zastavljena shema je dovolj jasna: sprva naj bi se avto- rica omejila na skromnejšo obliko kataloga zvonikov s kvadratnim tlorisom (teh je največ), vendar se je z razširjenim strokovnim sodelovanjem ter finančno pod- poro Regionalnega inštituta za istrsko kulturo v Trstu prvotni načrt razširil. Pregleden slikovno-tekstovni katalo- ški del je dobil dovolj širok zgodovinski okvir. V njem, med drugim, Galimberti ovrže dolgo veljavno domnevo o istočasni zasnovi istrskih škofij (l. 524), ki naj bi nastajale od 4. st. dalje in postopoma, pri tem pa se opira na Listine oglejskega koncila iz l. 381. Kataloški pristop z opisi notranjščin cerkva in pripadajočih zvo- nikov, navedbami podatkov o zidavi, arhitektih, notranji opremi itd. je pravzaprav možna samostojna enota. Kot nadaljnji korak v zvezi z obravnavano tematiko bi pri-

čakovali prav vezno besedilo, v katerem bi več izvedeli o arhitekturnem motivu zvonika in njegovem zgodovinskem razvoju, tipologiji, stilnih oznakah itn. Kot primer povsem drugačnega pristopa lahko izpostavimo knjigo Luigija Foscani *I castelli medioevali dell'Istria* (1992), ki sorodno tematiko obravnava študijsko. Gra- divo je Foscani obdelal v vezani obliki in ga prepleta s skicami, zemljevidi, risbami, "delovnimi" posnetki itd., kar lahko delno pripišemo izpričanemu stanju, v kate- rem se ta del kulturne dediščine nahaja. Sploh pa se v umetnostnozgodovinski literaturi s specifično temo zvo- nikov kot samostojnih arhitekturnih objektov ne sre- čamo ravno pogosto. Eden od vzrokov je nedvomno v tem, da se zvoniki skoraj vedno pojavljajo v sklopu cerkvene fasade. Izjemoma so v bližnji Italiji pogosto lo- čeni od cerkva, razen na jugu, kjer se kaže močan vpliv arabske arhitekture. Ločenost zvonika od cerkve se pojavlja tudi pri nas oz. med obravnavanimi zvoniki: tak je npr. zvonik izolske stolnice ali zvonik c. Marijinega vnebovzeta v Bertokih. Zanimiva bi bila tudi tipološka klasifikacija, saj se prav v mediteranskih državah pojav- ljajo značilni tipi, kot je, denimo, zvonik na preslico, ki ga poznajo v Španiji, južni Franciji, Italiji ter pri nas.

Skromna in za umetnostnozgodovinsko stroko tako- rekoč nezanimiva pa so še tista redka dela, ki jih imamo na razpolago. Po obsegu zastopanih zvonikov (140) izstopa knjiga Justa Ivetaca *Istarski uskličnici* (iz l.

1996), ki pa upošteva zgolj zvonike iz hrvaškega dela Istre. Osebnost obarvan pristop novinarja in publicista se kaže tudi v lastnoročnih risbah zvonikov, pa v hudo-mušnih imenih, s katerimi jih opisuje (npr. Mali v so-seščini največjega - za vodnjanski zvonik), knjižica pa je izšla v samozaložbi.

Il campanile istriano je po obsegu in vsebinsko še skromnejša knjižica iz l. 1955, ki predstavlja samo 30 (izbranih) zvonikov iz celotne Istre; upošteva tudi otoka Cres (Osor) ter Lošinj. Sentimentalno obarvano besedilo Elio Predonzani posveča opisu zvonika kot nekakšnega simbola tragedije istrskih Italijanov. Na koncu lahko samo še obžalujemo, da se Anton Gnirs v svojem delu o zvonovih (Alte und neue Kirchenglocken, Dunaj, 1917) ni posvetil tudi zvonikom. Zelo natančno kataloško obdelavo, iz katere je razvidno, kdaj je katera od istrskih cerkva dobila nove zvonove, zaključuje s kronološkim seznamom za obdobje od leta 1317 do 1910.

Knjiga Milotti Bertoni je nam historično gradivo predstavi na faktografski način, brez olepšav, kakršne so značilne za poljudno-znanstvena dela (npr. dr. Ivana Sedeja Sto najlepših cerkva na Slovenskem, Sto najlepših kmečkih hiš na Slovenskem). Preglednost podajanja, skice oz. zemljevidi ter kvalitetno (zvečinoma novo in predvsem barvno) slikovno gradivo z veliko detajli gotovo prispevajo k temu, da po knjigi sežejo manj zahtevni bralci.

Sestavni del knjige je vsem Istranom posvečena narečna pesem, ki dodaja iracionalno, čustveno noto. Morda bi prav na tem področju lahko iskali odgovore na to, zakaj za slovenski prevod (tudi delni) doslej še nihče ni pokazal zanimanja. V pričujoči izdaji je besedilo v celoti prevedeno tudi v angleščino.

Lili Bojanič

Eugenio Garin: SPISI O HUMANIZMU IN RENESANSI.

Studia humanitatis, ŠKUC, Filozofska fakulteta,
Ljubljana 1993, 211 strani

Eugenio Garin spada s svojim obsežnim opusom med tiste zgodovinarje, ki so z novimi metodami zgodovinskega dela stopili korak naprej in renesančno kulturo iz predmeta slepega občudovanja spremenili v neizčrpen vir zgodovinskih, socioloških in drugih vprašanj. Odgovori na ta vprašanja so se kot raznobarni kamenčki sestavljali v mozaik, ki je nenadoma ponudil povsem drugačno sliko obdobja, znanega kot renesansa. Le-ta postane čas, ko je nenadoma konec domačega in udomačenega univerzuma, ki je tako lepo prirejen srednjeveškemu človeku in je bil delo sholastičnih filozofov, začne se čas iskanja novih poti. Nova kultura se zave dejstva, da je s padcem starih idolov potrebno odgovoriti na vprašanja, ki jih je sama postavila pod vprašaj.

Spisi o humanizmu in renesansi je zbornik nekaterih glavnih sklopov Garinovega strokovnega zanimanja; posamezna poglavja so prevzeta iz njegovih knjig "Medioevio e Rinascimento" (Srednji vek in renesansa) in "Scienza e vita civile del rinascimento" (Znanost in meščansko življenje v italijanski renesansi), dodano pa je še izredno zanimivo in slikovito napisano poglavje o grofu Giovanniju Picu della Mirandola iz prvega dela Garinove Zgodovine italijanske filozofije.

Če govorimo o renesansi kot o enem samem velikem vprašanju, potem je razumljivo, da so že humanisti sami dali cel kup različnih interpretacij renesanse. Prav takrat je namreč človek doživel, da so se spremenila obzorja njegovega najresnejšega raziskovanja, to pa je povzročilo smrt stare podobe sveta in stare filozofije. Sceloma se je spremenilo gledanje na življenje in kulturo, konec je bilo gotovosti, začelo se je iskanje v smer, ki še ni bila popolnoma jasna, to pa zato, ker je podoba svobodnega človeka stala na meji uničenja sleherne smeri in vnaprej določene forme. Ko se je Marsilio Ficino prek Lukrecija soočil z novo, neskončno naravo, kjer človek po svojem bistvu nima nikakršne prerogative in ko je to brezbriznost našel tudi pri Aristotlu in Averroesu, se je obupan obrnil na Platona in Plotina, ki naj bi mu vrnila upanje in potolažila nemir, ki ga je obšel. Alberti se navdušuje nad človekom - ustvarjalcem. Graditelj novega sicer ni prepričan o tistem kar dela, a se zaveda odgovornosti in tveganja, saj spreminja svet, ki ga pozna, v nekaj novega. Zaveda se, da ruši blagodejni in lepo urejeni svet metafizikov in pomirjujoči svet bogov ter da bo moral odgovoriti na nešteta vprašanja, ki bodo tako ostala brez odgovora. Pico della Mirandola natančno opredeli prevratniški naboje nove podobe človeka, čigar bistvo je v njegovi neodvisnosti do sleherne vnaprej določene forme in vrste.

Izvirni ton je renesansa dobila z bojem proti sholastični filozofiji, ki je v svojih zadnjih konsekvencah neredko segla do uničenja človeka in človekove dejavnosti. V zgodovini kot božjem načrtu namreč ni prostora ne za človeka, ne za njegova dejanja. Humanistični avtorji so se zato skušali opredeliti tudi do zgodovine. Bruni, Palmeri, Machiavelli in Guicciardini, vsi ti florentinski zgodovinarji, vajeni političnega delovanja, državniki in ambasadorji, guvernerji provinc, so k zgodovini prišli prek konkretnega izkustva življenja v državi. Doživeli so občutek, ko so bile njihove odločitve v določeni situaciji odločilne, obenem pa so bili sposobni primerjati svoja dela z deli drugih. Preučevanje zgodovine je tako postalo pomembno žilje izkustva in razuma. Rodila se je zgodovina kot kritična zavest o sebi in drugih, zavest o sebi in drugih v svetu, ki so ga zgradili ljudje in kjer se je povsod dalo spoznati človeško delo. Človeško zgodovino je torej ustvarjal človek. Simbol renesanse tako ni več Prometej, vključeni modrec, ki dviguje uporni obraz proti Bogu, kateri